

УДК 070 : 323.282 : 316.77

РИЗИКИ СИМБІОТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ТЕРОРИЗМУ Й МАСМЕДІА У ВИСВІТЛЕННІ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

МИСЛОВСЬКИЙ Ігор,

аналітик,

ГО «Інтерньюз-Україна», Київ, Україна, e-mail: ihormyslovskiy@gmail.com.

Вступ. Симбіотичні зв'язки тероризму й масмедіа можуть мати деструктивні ефекти на суспільство в мирний час, а у воєнний – посилюватися, нести нові загрози та послаблювати позиції держави в протистоянні з ворогом.

Актуальність і мета. Окреслення та аналіз цих ризиків є надважливою й актуальною темою під час збройної агресії РФ проти України, яка значно зросла в масштабах після російського вторгнення у 2022 р. Мета статті – з'ясувати ризики симбіотичних зв'язків тероризму й масмедіа у висвітленні українськими журналістами російської агресії.

Методологія. Негативні наслідки симбіотичних зв'язків тероризму й масмедіа виокремлюються завдяки аналізу наукових та медіакритичних статей. Визначення ризиків таких зв'язків під час збройної агресії РФ проти України відбувалося шляхом умовиводів за аналогією та індукцією, сходження від абстрактного до конкретного, а також синтезу й узагальнень.

Результати. Непропорційне загальній воєнній загрозі, надмірно драматичне й сенситивне, сенсаційне, деталізоване висвітлення в українських медіа російських терористичних практик може призводити до бажаних для ворога медіаефектів: поширення страху, паніки й паралізуючого песимізму, які перетворюють українців на нефункціональне неорганізоване суспільство, неспроможне до мобілізації ресурсів учасекзистенційних загроз, яке чинитиме більший емоційний, нераціональний політичний тиск на владу з вимогою піти на поступки терористам; поляризації громадської думки та внутрішньополітичної дестабілізації; прихильники ворога можуть сприйняти гучні теракти як прояв військової спроможності та заклик до дії (ризики колабораціонізму й диверсій); відволікання уваги громадськості від інших проблем, як-от програшів на полі бою; отримання інформації зі ЗМІ про психологічний стан суспільства, контрзаходи сил безпеки (OSINT розвідка) тощо.

Висновки. Під час висвітлення збройної агресії РФ проти України важливо послаблювати симбіотичні зв'язки тероризму й масмедіа, а українські журналісти мають сформулювати такий медіафрейм для висвітлення терористичних злочинів РФ, який би не завадив об'єктивному й повному інформуванню громадян, не спричиняв довготривалі деструктивні медіаефекти на українське суспільство та опосередковано не допомагав ворогу. Українські медійники можуть використати результати цієї статті та описані в ній приклади для формування чи удосконалення власної редакційної політики у висвітленні російського терору, що надає статті практичного значення.

Ключові слова: *медіа й тероризм, симбіотичні зв'язки, збройна агресія РФ проти України, медіаефекти, журналістика.*

Вступ. Збройна агресія РФ проти України, яка розпочалася ще у 2014 р. та масштабувалася вторгненням у 2022 р., набуваючи всіх ознак геноцидальної війни

[1], вміщує в собі широкий арсенал неконвенційних методів війни, серед яких поширені й терористичні практики (під час ведення війни терор заборонений міжнародним гуманітарним правом). Російські атаки на мирне населення та цивільну інфраструктуру, зокрема, націлені на те, щоб спричинити потужний інформаційно-психологічний тиск на українців і дестабілізувати внутрішню ситуацію у країні. Проте навіть у цьому випадку тероризм не є основною стратегією війни та не в змозі забезпечити росіянам військову перемогу на полі бою, а отже, медіависвітлення збройної агресії винятково як терористичної може потенційно мати деструктивні довготривалі медіаефекти на аудиторію [2].

Водночас перед нами постає актуальне питання: у який спосіб українські масмедіа нині мають висвітлювати гібридні прояви державного тероризму РФ та які зв'язки утворювати з цією тематикою? З одного боку, фреймування проявів збройної агресії РФ як тероризму може забезпечити більше медіауваги, оскільки в західних суспільствах тероризм сприймається як одна з топ-загроз, а ставлення до нього непохитне – чітке засудження без жодних спроб виправдання (особливо серед американців, які отримали суспільну травму після терактів 9/11). Також природа тероризму більш драматична через нецільові жертви, що збільшує інтерес до цієї теми серед аудиторії. Такі фактори можуть сприяти зрощенню симбіотичних зв'язків тероризму й масмедіа, коли обидві сторони будуть посилювати одна одну.

З іншого боку, які медіаефекти можуть мати такі зв'язки на суспільство в умовах збройної агресії? Чи може ворог отримати вигоди від надмірного та непрофесійного висвітлення його терористичних актів? Як медійникам віднайти межу, коли достатнє інформування не перетвориться на деструктивне залякування? До того ж війна РФ з усіма її гібридними та неконвенційними методами створює складні професійні умови для журналістів, які потребують глибокого розуміння не лише природи тероризму, а й інформаційних операцій та пропаганди загалом, оскільки в їхніх межах може використовуватися інформаційно-психологічний вплив терору.

Окреслення та аналіз цих ризиків є надважливою й актуальною темою під час збройної агресії РФ проти України, яка значно зросла в масштабах після російського вторгнення у 2022 р.

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати ризики симбіотичних зв'язків тероризму й масмедіа у висвітленні збройної агресії РФ проти України.

Завдання: для досягнення мети, по-перше, необхідно окреслити негативні наслідки симбіотичних зв'язків тероризму й масмедіа, по-друге, проаналізувати їхні соціальні параметри під час збройної агресії РФ проти України, визначивши потенційні деструктивні наслідки для суспільства.

Методи дослідження. Стаття має теоретичний характер, а не є результатом емпіричного дослідження. Негативні наслідки симбіотичних зв'язків тероризму й масмедіа виокремлюються завдяки аналізу наукових та медіакритичних статей. Визначення ризиків таких зв'язків під час збройної агресії РФ проти України відбувалося шляхом умовиводів за аналогією та індукцією, сходження від абстрактного до конкретного, а також синтезу й узагальнень. Для ілюстрації певних тенденцій і тез використовувався метод якісного неструктурованого тематичного моніторингу українських медіа.

Результати й обговорення. Теорія симбіотичних зв'язків масмедіа та тероризму почала активно формуватися після висвітлення гучних терактів на телебаченні (у науковій літературі найчастіше згадують у цьому контексті два знакові теракти – під час Олімпійських ігор у Мюнхені в 1972 р. та атаки на США 11 вересня 2001 р.), а до її наукового оформлення долучилися П. Вілкінсон, А. Міллер, Б. Дженкінс, Б. Накос, Г. Вейманн, Б. Гоффман, Г. Почепцов, Б. Потятиник.

Ця концепція полягає в тому, що в епоху комерціалізації ЗМІ, глобального світу, всеохопної інформатизації та медіатизації суспільного життя тероризм і масмедіа стають

все більш взаємозалежними й перебувають у взаємовигідних відносинах: терористи прагнуть публічності, яку їм надають журналісти в обмін на сенсаційний контент («так звана гра спільних інтересів, коли обидві сторони виграють від терористичних атак» [3, с. 3]). Якщо прагнення терористів цілком зрозумілі, то журналісти опиняються під тиском, який продиктований необхідністю інформувати суспільство про надзвичайні та актуальні події (до яких належать теракти), потребою постійно боротися за медіаувагу аудиторії (якщо не ти висвітлиш теракт, то на ньому свої рейтинги можуть підняти інші медіа) та спокусою перед добре зрежисованим терористичним контентом.

П. Вілкінсон цей симбіоз описує в соціологічному значенні як «взаємозалежність між різними групами всередині спільноти, коли групи не схожі одна на одну, але мають комплементарні зв'язки», тобто одна одну доповнюють та зумовлюють [4, с. 145]. Така модель взаємозалежності пояснює, як різні актори поєднуються в конвергенції своїх інтересів: «ненаситне прагнення ЗМІ показувати вражаючі новини перетинається зі стратегічною необхідністю терористів себе рекламувати публічно» [5, с. 2].

Важливо наголосити, що саме терористи часто заохочують медіа до симбіотичних зв'язків, продукуючи дедалі більш видовищний контент, який резонує з масовою культурою та свідомістю. Це допомагає руйнувати наявні символи й знаки в суспільстві, спричиняє інформаційно-психологічний шокувальний ефект та дозволяє терористам проєктувати власну соціальну дійсність у конфліктному середовищі через масмедіа. Б. Дженкінс вважає, що нині «теракти організовують ретельно, аби привернути увагу онлайн-ЗМІ та міжнародної преси» [6, с. 7], а Н. Харарі пише, що сучасні «терористи не думають як армійські генерали; вони радше думають як театральні продюсери» [7]. Г. Почепцов додає, що нині терористи «зайняті створенням подій такого типу, від висвітлення яких не можуть відмовитися редактори»: «терорист породжує «погану подію», яка завжди є «гарною новиною» [8, с. 183]. Тож, як узагальнює В. Лакьор, «медіа знаходять у тероризмі всі інгредієнти для захопливої новинної історії» [9, с. 44].

Для аналізу ми обрали саме симбіотичні зв'язки медіа й сучасного тероризму з двох причин: по-перше, ця теорія найчастіше трапляється в науковій літературі, а по-друге, ознаки симбіозу ми фіксували під час власних досліджень контенту українських телеканалів та в медіакритичних статтях (надмірне використання теми тероризму для продукування сенсаційного контенту [8, с. 211; 10; 11; 12], поширення тривожних станів [13], політизація терактів, їхня деталізація у висвітленні, готовність медіа взаємодіяти з підозрюваними у тероризмі [14]).

Така традиція симбіотичних зв'язків українських медіа може відобразитися у висвітленні терористичних практик, які застосовує РФ у геноцидальній війні проти України, забезпечивши їм широке й деталізоване медіависвітлення. З одного боку, журналісти можуть справедливо апелювати, що такий обсяг висвітлення продиктований бажанням демонізувати ворожий образ, детально показувати наслідки воєнних злочинів РФ, згуртовувати суспільство на боротьбу тощо. З іншого, як зазначає фахівець у питаннях безпеки М. Ельшімі, «політики часто применшують і недооцінюють характер цих симбіотичних стосунків,... які негативно впливають на контртерористичну боротьбу» [5, с. 1].

У бажанні передати лиховісний образ ворога надто деталізованим та сенситивним висвітленням українські медіа можуть випадково спричинити побічні медіаефекти, які спровокують шокувальний та песимістичний психологічний вплив, закладений у тероризмі, особливо якщо його розглядати як комунікативну технологію в політичних комунікаціях. Якщо суспільство постійно перебуває в стресі, відчуває безпорадність та не має сподівання на поліпшення майбутнього, воно втрачає свої організаційні та функціональні спроможності, гірше демонструє резильєнтність та адаптивність, чинить більший тиск на владу, що призводить до погіршення й часом дестабілізації внутрішньої ситуації в країні. Фактично можна стверджувати, що такий стан українського суспільства є вигідним для РФ, оскільки послаблює

український тил і згуртованість нації, сприяючи досягненню цілей росіянами на всіх рівнях.

Соціологічні дослідження вказують на досить тривожні психологічні параметри українського суспільства. За результатами опитування Gradus Research, зробленого в межах проекту «Градус суспільства під час війни», у квітні 2023 р. 88% українців відповіли, що відчувають стрес (це найвищий показник за останні роки) [15]. Також під час останнього опитування цієї компанії від січня 2024 р. більшість населення (55%) зазначила, що в їхньому житті протягом останнього часу переважає втому, а до найбільш поширених станів увійшли напруженість (43%), роздратування (32%), безсилля (31%), розчарування (29%) [16]. Як зауважила директорка Gradus Research Євгенія Близнюк, «результати останньої хвилі дослідження продемонстрували, що українці все більше відчувають втому та безсилля через невизначеність і мінливість війни», хоча попри такий песимізм «вони будують плани на майбутнє» [16].

Такий психологічний портрет українського суспільства, з одного боку, зрозумілий стресогенними обставинами й наслідками війни, проте, з іншого, не має ігноруватися через складні воєнні умови. Як ніколи важливий для функціонування і стійкості держави та має не лише відображати настрої суспільства, а й адекватно його інформувати, зважаючи на особливості інформаційного поля та соціально-психологічний стан населення, інститут журналістики. Прогнозування коротко- й довготривалих, відкритих і латентних медіаефектів стає ще більш нагальною потребою для журналістів, аби не впливати на аудиторію деструктивно.

Чи може висвітлення терористичних атак РФ негативно вплинути на наших громадян, вселяючи все більший песимізм, функціональне оцінення та організаційну безпорадність? На наш погляд, так. Чи означає це, що медіа мають приховувати такі інциденти від українців чи якось їх спотворювати? Вважаємо, що ні. Журналісти мають об'єктивно та достовірно інформувати про воєнні злочини, без перебільшень чи применшень оцінювати сили ворога та власні, щоб не занурити суспільство в хибну реальність. Чимало медіакритиків вважають, що інформаційна політика української влади (особливо це стосується тривалого продовження телемарафону «Єдині новини») призвела саме до такого ефекту: перенасичення ефіру нарративом близької перемоги й тотальне применшення спроможностей ворога сформувало у громадян завищені очікування. Голова ГО «Детектор медіа» Наталія Лигачова вважає: «Головним викликом є те, чи загалом весь інформаційний простір видає реальну картинку того, що відбувається в Україні та світі навколо. Мене лякає те, що оці завищені сподівання, які формує національний телемарафон, спотворюють відчуття реальності в людей. Якщо це так, то це дуже небезпечно, бо і країна, і суспільство, і влада можуть бути неготовими до таких кроків, які насправді були б реалістичними» [17].

Тож висвітлення, зокрема терористичних інцидентів, має відповідати дійсності й бути об'єктивним (наскільки це можливо в стані війни та суперництва пропаганди). Однак ми вважаємо, що обраний для цього медіафрейм щоразу не повинен мати потужний травматичний ефект для українців, тож не варто гнатися за сенсаціями та перегравати із драматичністю і сенситивністю повідомлень на цю тематику. Якщо останнє часом необхідне в комунікаціях у західних ЗМІ (щоб консолідувати підтримку їхніх суспільств на користь захисту української демократії), то не завжди варто підвищувати такий градус в українських медіа. Будь-який теракт апіорі несе певний травматичний досвід для враженого ним суспільства. Однак не видається доцільним для журналістів посилювати його інформаційно-психологічний вплив деталізованим драматичним висвітленням в умовах, коли суспільство стало відчуває стрес, безсилля, розчарування та на підґрунті такого песимізму може тиснути на владу, аби та задовольнила вимоги терористів, чого й, певно, прагнуть росіяни.

Б. Гоффман пише, що «без висвітлення у ЗМІ вплив теракту, певно, буде втрачений, лишаячись вузько обмеженим безпосередньою жертвою нападу, замість того щоб

охопити ширшу «цільову аудиторію», на яку насправді й спрямоване насильство терористів» [18, с. 173]. РФ не є класичним терористом, а її правопорушення в межах збройної агресії можна було б кваліфікувати як воєнні злочини, а це потребує детального документування і професійного масового висвітлення. Однак яким має бути інформування?

Активні дискусії науковців та медіафахівців на цю тему відбувалися й раніше, наприклад, після публікації знімків мертвих дітей-сирійців у 2013–2015 рр. Деякі ЗМІ стверджували, що цензурування світлин – це приховування дійсності від громадськості, яка через це не може «розплющити очі» та проявити співчуття. Однак чимало медіакритиків звинуватили ЗМІ у використанні неприйняттого контенту задля сенсаційності: «Замість фото мертвої дитини можна було, приміром, опублікувати світлину дитячого одягу, вкритого кров'ю. Це передає те ж повідомлення, але менш шокує і пригнічує» [19]. Ж. Мартоз вважає це етичним викликом: «Вибір ЗМІ змінюватиметься залежно від їхнього рівня сенсаційності та професіоналізму, від їхньої політичної лінії та від того, чи намагаються вони замовчувати чи перебільшувати насильство» [20, с. 61].

Наочним є приклад того, як деякі провідні західні медіа висвітлювали раніше обезголовлення людей, здійснені бойовиками ІДІЛ та оприлюднені в мережі. Контент шокуючий та комерційно привабливий, і поважні світові медіа показали тут різні моделі поведінки. Приміром, інформагентство AFP взагалі відмовилося поширювати відео, а для новини взяло кілька фото жертв перед стратою, аби повернути їм гідність після смерті. New York Times надрукували на внутрішній сторінці газети чорно-біле фото, зроблене з відео ІДІЛ, а в мережі не опублікували відео та не дали на нього посилання. Виконавчий редактор газети Д. Баке заявив, що «немає журналістської цінності показувати, як відбувається обезголовлення». Попри те що рішення було обережним, його розкритикувала оглядачка Times М. Салліван, яка рекомендувала «не використовувати взагалі нічого з цього мерзенного відео» [21]. Чіткі правила для себе сформував британське видання Guardian: «Не використовуйте відео та уникайте фотографій, які прикрашають злочинців, тобто на яких вони позують із заручниками чи зі зброєю. Не ставте на перші шпальти фото з полоненими. Використовуйте аудіо лімітовано. Використовуйте лише обрізане фото заручників. Не показуйте злочинця і жертву в одному кадрі. В ідеалі основним кадром має бути зображення заручників» [22]. Тому для українських редакцій необхідно сформувати свою політику щодо того, які мінімізувати страхогенерувальний паралітичний потенціал новин про російський терор в Україні та водночас об'єктивно та всеохопно поінформувати наше суспільство.

У непрофесійному висвітленні злочинів РФ, яке може спричинятися симбіотичними зв'язками масмедіа й тероризму, криється ризик не лише надмірної травматизації суспільства загалом, але й окремих її членів. Показовим та дискусійним є інцидент, що нещодавно стався в Україні. Фіксер італійського телеканалу RAI News 24 опублікував у фейсбуці відеоінтерв'ю з І. Дмитрієвою, яка 14 липня 2022 р. втратила доньку та отримала поранення під час російського ракетного удару по Вінниці. Кореспондентка RAI News 24 записувала інтерв'ю з постраждалою в реанімації. Їй дали в руки телефон, на якому відображалось відео ще живої дочки, а потім сповістили про смерть дитини. Оператори в цей час знімали реакцію матері. Фіксер Кудінов виправдовувався, що хотів у такий спосіб привернути увагу світу до війни в Україні, однак родичі постраждалої заперечили факт надання згоди на це інтерв'ю. У цьому випадку ми поділяємо рішення Комісії з журналістської етики, яка категорично засудила такий підхід: «Комісія розуміє необхідність постійного фокусування уваги світової спільноти на терористичних атаках росії на цивільне населення України. Проте вважає, що таке висвітлення не повинно завдавати додаткового болю та страждань усім постраждалим внаслідок російської воєнної агресії, ретравмувати їх. В таких випадках пріоритетом є не зацікавленість аудиторії, а психологічний стан постраждалої людини» [23].

До інших ризиків симбіотичних зв'язків тероризму й масмедіа під час збройної агресії РФ проти України можна віднести злочини-копії та мобілізацію латентних прихильників ворога. У комунікативістиці під ефектом копіювання розуміють схильність сенсаційної публічності насильницьких вбивств чи самогубств шляхом їхнього висвітлення в масмедіа призводити до більшого повторення таких інцидентів через імітацію [24]. Є низка емпіричних досліджень, які підтверджують цей ефект і з тероризмом. Американський професор М. Джеттер підрахував, що широке висвітлення терористичних актів «Аль-Каїди» в американських медіа (CNN, NBC, CBS, Fox News, NYT, Washington Post) спричинило на 1–2 більше нападів наступного тижня (еквівалент 6–11 смертям) [25]. Звісно, із наукової точки зору складно спрогнозувати, за яких обставин перегляд чи прочитання журналістських матеріалів призведе до злочинної діяльності, однак латентні ефекти на реципієнта він майже точно матиме.

Автор теорії соціального пізнання А. Бандура вважає, що перегляд певного інциденту й ментальне відтворення побаченого на телеекрані може сформувати в психіці медіаіндивіда поведінкову модель, яка проявить себе в будь-який момент, спричиняючи деструктивну поведінку [26]. Тобто споживання інформації про терористичне насильство та його медіаспоглядання може формувати в психіці відповідні поведінкові моделі, особливо якщо особа обдумує варіанти вчинення злочину задля підтримки свого натхненника. М. Ельшімі зауважує: «Несподіваним наслідком висвітлення в ЗМІ низькотехнологічних атак є те, що вони знизили планку для входу в тероризм. Транслюючи обличчя та вчинки терористів-одинаків, ЗМІ дають їм можливість реалізувати свої фантазії про те, щоб вийти у променях слави» [5, с. 3]. Трансляція терактів у масмедіа може стати для потенційних терористів не лише ковтком натхнення чи тригером, але й показати метод атаки (скопювати *modus operandi* здійсненого теракту).

Очевидно, що РФ не є класичною терористичною організацією, оскільки є державним актором, а її латентні прихильники в Україні не можуть відтворювати певні терористичні злочини, як-от ракетні удари по мирному населенню та цивільній інфраструктурі, оскільки не мають відповідного озброєння. Проте через емоційну збудливість терористичного контенту та його смислову наповненість, часто вибудовану на маніпуляціях, колабораціоністи та зрадники можуть відчуті спроможність РФ, розгледіти це як заклик до дії і таємно допомагати росіянам, проводячи різну диверсійну діяльність, яка може включати, зокрема, і теракти. Терористам зазвичай вдається досягати максимальних показників рекрутингу, коли вони показують свою військову міць на полі бою. Деталізоване, надмірно драматичне, непропорційно обширне висвітлення російських терактів в Україні може сприйматися прихильниками РФ як прояв сили та натяк на подальшу перемогу, а отже, спонукати зрадників переходити на бік ворога та діяти на його користь.

Емпіричне доведення вищеописаного ефекту в умовах збройної агресії видається складним, оскільки медіаспоглядання терористичних злочинів може бути лише одним із факторів більшої залученості українських прихильників РФ до ворожих злодіянь, і питому вагу цього фактору серед усіх детермінант навряд чи вдасться встановити в науковий спосіб. Однак не слід недооцінювати масовокомунікаційне наслідування в цьому контексті та вважати, що злочини-копії в умовах воєнного стану не матимуть практичного прояву.

Дуже промовистим прикладом для нас став російський серіал «Слово пацана», який несподівано здобув популярність і серед українців (саундтрек до цього серіалу навіть очолював український рейтинг Apple Music). Це пропагандистське кіно, де «глядача занурюють у кримінальний світ Казані 80-х років, де насильство нормалізоване та є інструментом розв'язання суперечок, де злочини можна виправдати нібито «справедливим» бажанням помсти й розправи, де авторитет і влада лишаються за найсильнішим» [27]. І окрім того, що цей серіал повністю занурює нас у віртуальний

культурний простір РФ, формує бандитські поведінкові моделі російської автократії та віддаляє від правової держави, він вже став збудником злочинів-копій.

У грудні 2023 р. київська поліція затримала групу підлітків, які планували серію злочинів та вже здійснили побиття й пограбування неповнолітнього [28]. Юнаки зізналися, що надихнулися російським серіалом: вони за аналогією створили бандитське угруповання та наслідували не лише їхню культуру, а й відтворювали безпосередньо злочини. Маємо зазначити, що таке поведінкове програмування українських підлітків відбулося під час збройної агресії РФ проти України, коли такий контент очікувано мав би сприйматися як ворожий, а наслідування російської культури видавалося б малоймовірним на фоні всіх воєнних злочинів. Саме тому під час висвітлення будь-якої кримінальної діяльності, насильства, воєнних злочинів тощо журналісти мають прогнозувати такі можливі побічні медіаефекти та відповідно до цього корегувати параметри подання інформації.

У гонитві показати натуралістичні кадри російських терористичних атак, що забезпечить медіа задоволення їхніх інтересів у межах теорії симбіотичних зв'язків з тероризмом, українські журналісти можуть надати ворогу необхідні цінні дані. Ще до початку повномасштабного вторгнення 2022 р. ми фіксували непрофесійність українських медійників у висвітленні теракту, що могло забезпечити терориста тактичною інформацією [14], проте нині ця проблема загострилася та може призводити до значно гірших і масштабніших наслідків. Українські спецслужби неодноразово заявляли, що росіяни використовують методику OSINT, тобто розвідку з відкритих джерел, для збору інформації з місця атак та подальшого коригування вогню. Алгоритм російської OSINT-розвідки описав український медіаексперт Д. Золотухін: «Згенерований журналістами та блогерами контент збирається з інтернету за допомогою спеціальних автоматизованих систем. Його каталогізують й аналізують спеціальні люди. І навіть якщо зібрана інформація з відео, фотографій та текстів не використовується безпосередньо для ідентифікації цілей збройних ударів, [то] інформація про удари та їх наслідки, про стан інфраструктури, про морально-психологічні вразливості людей може бути використана для спеціальних інформаційних акцій на шкоду нашій армії» [29]. Тому в умовах збройної агресії РФ від українського журналіста вимагається особлива відповідальність та обачність щодо поширюваного контенту, а професійна самоцензура може бути запобіжником опосередкованої допомоги ворогу.

Висновки і перспективи. Під час збройної агресії РФ проти України між масмедіа й тероризмом можуть утворюватися симбіотичні зв'язки, коли обидві сторони поєднуються в конвергенції своїх інтересів (медіа прагнуть давати аудиторії вражаючі, драматичні, сенсаційні, натуралістичні новини, що перетинається зі стратегічною потребою тероризму робити свою діяльність публічною, залякуючи якомога ширшу аудиторію). Проте такі зв'язки можуть становити суттєві ризики послаблення України в протистоянні з ворогом, який вдається до терору та чия війна має ознаки геноцидальної.

Непропорційне загальній воєнній загрози, надмірно драматичне, сенсаційне, деталізоване висвітлення в українських масмедіа російських терористичних практик може призвести до бажаних для ворога медіаефектів: поширення серед українців страху, паніки й паралізуючого песимізму, які перетворюють їх на нефункціональне неорганізоване суспільство, неспроможне до мобілізації ресурсів; таке суспільство чинитиме більший емоційний, нераціональний політичний тиск на владу з вимогою піти на поступки терористам; поляризація громадської думки та внутрішньополітична дестабілізація; латентні прихильники ворога можуть сприйняти гучні теракти як прояв військової спроможності та заклик до дії (ризик колабораціонізму та диверсій); відволікання уваги громадськості від інших проблем, як-от програшів на полі бою; отримання інформації зі ЗМІ про психологічний стан суспільства, контрзаходи сил безпеки тощо.

Важливо, аби симбіотичні зв'язки тероризму й масмедіа послабилися під час висвітлення збройної агресії РФ проти України, а журналісти демонстрували професійність і передбачали можливі побічні ефекти у поширенні терористичного контенту, які можуть спричинити довготривалі деструктивні медіаефекти на українське суспільство та допомогти ворогу. Саме тому актуальними і перспективними будуть подальші емпіричні дослідження цієї тематики та аналіз окремих журналістських епізодів (case study), які б доводили практичний прояв описаних нами ризиків.

1. Understanding Russia's actions in Ukraine as the crime of genocide / D. Azarov et al. *Journal of International Criminal Justice*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqad018> (accessed: 17.01.2024).
2. Мисловський І. Ризики нецільового використання терористичної парадигми для медіависвітлення російської збройної агресії проти України. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2023. № 4(52). С. 53–63. URL: [https://doi.org/10.32840/cru2219-8741/2022.4\(52\).8](https://doi.org/10.32840/cru2219-8741/2022.4(52).8) (дата звернення: 18.01.2024).
3. Najem T. The symbiotic relationship between the media and terrorism. *Islamic military counter terrorism coalition*. URL: <https://www.imctc.org/en/eLibrary/Articles/Documents/636745832342321884.pdf> (accessed: 20.01.2024).
4. Wilkinson P. *Terrorism versus democracy*. London : Routledge, 2006. 272 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203087336> (date of access: 20.01.2024).
5. Elshimi M. Thinking about the symbiotic relationship between the media and terrorism. *OSP Policy Center*. URL: <https://www.policycenter.ma/sites/default/files/OCPPC-PB1812.pdf> (accessed: 22.01.2024).
6. Jenkins B. *International terrorism: a new kind of warfare*. Santa Monica : RAND Corporation, 1974. 13 p. URL: <https://www.rand.org/pubs/papers/P5261.html> (accessed: 22.01.2024).
7. Harari N. The theatre of terror. *Guardian*. URL: <http://surl.li/rpwqk> (accessed: 23.01.2024).
8. Почепцов Г. Информационно-политические технологии. Москва : Центр, 2003. 384 с.
9. Laqueur W. *The new terrorism: fanaticism and the arms of mass destruction*. Oxford University Press, USA, 1999. 320 p.
10. Красовська З. Прямий ефір замість суду. Моніторинг теленовін 20–25 липня 2020 року. *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/179234/2020-07-31-pryamyu-efir-zamist-sudu-monitoryng-telenovyn-2025-lypnya-2020-roku> (дата звернення: 27.01.2024).
11. Зубченко Я. Бабусині казки. Як журналісти «копали» інформацію на «луцького терориста». *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/kritika/article/179100/2020-07-25-babusynikazky-yak-zhurnalisty-kopaly-informatsiyu-na-lutskogo-terorysta> (дата звернення: 27.01.2024).
12. Сім орієнтирів «ТСН»: скандали, сенсації, страх, смерть, секс, сміх і гроші. *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/production/article/38798/2008-06-04-sim-orientyryv-tsn-skandal-y-sensatsii-strakh-smert-seks-smikh-i-groshi> (дата звернення: 27.01.2024).
13. Мисловський І. До питання тлумачення медіатероризму та його приклади на українському телебаченні. *Наукові праці МАУП. Філологія*. 2023. № 3. С. 48–54. URL: <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2022.3.9> (дата звернення: 27.01.2024).
14. Myslovskiy I. Media coverage of Lutsk hostage crisis on July 21, 2020 (based on content of Ukrainian news TV channels “Priamyi” and “Zik”) (Part 2). *European political and law discourse*. 2020. Vol. 7, no. 6. P. 256–267. URL: <https://doi.org/10.46340/eppd.2020.7.6.32> (accessed: 27.01.2024).
15. Градус українського суспільства під час війни / восьма хвиля. *Worldwide online and smartphone surveys | Gradus*. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/wartime-survey-ukrainian-society-eighth-wave> (дата звернення: 01.02.2024).
16. Градус українського суспільства під час війни / дев'ята хвиля. *Worldwide online and smartphone surveys | Gradus*. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/wartime-survey-ukrainian-society-ninth-wave> (дата звернення: 01.02.2024).
17. Лигачова Н. Завищені сподівання, які формує національний телемарафон, спотворюють відчуття реальності в людей. *Детектор медіа*. URL: <https://go.detector.media/nataliyaligachova-zavishheni-spodivannya-yaki-formuye-natsionalnij-telemarafon-spotvoryuyut-vidchuttya-realnosti-v-lyudej> (дата звернення: 01.02.2024).
18. Hoffman B. *Inside terrorism*. Columbia University Press, 2017. 528 p.

19. Leidel S. Media ethics: bloodshed in the news – dealing with graphic image. *Deutsche Welle Akademie*. URL: <http://onmedia.dw-akademie.com/english/?p=9779> (accessed: 03.02.2024).
  20. Marthoz J. Terrorism and the media: a handbook for journalists. Paris : UNESCO, 2017. 110 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pfo000247074> (accessed: 03.02.2024).
  21. Sullivan M. Should the Times have observed a complete blackout on ISIS video images? *The New York Times, The Public Editor's Journal*. URL: <http://surl.li/rpwpy> (accessed: 03.02.2024).
  22. Smith S. Guardian's 3 guidelines for reporting on ISIS murder videos. *iMediaEthics*. URL: <https://www.imediaethics.org/guardians-3-guidelines-for-reporting-on-isis-murder-videos/> (accessed: 03.02.2024).
  23. Як КЖЕ працює для вирішення конфліктних ситуацій в медіа: на прикладі резонансного відео з Вінниці. *Комісія з журналістської етики*. URL: <http://surl.li/rpwqa> (дата звернення: 04.02.2024).
  24. Coleman L. The copycat effect: how the media and popular culture trigger the Mayhem in tomorrow's headlines. Paraview Pocket Books, 2004. 318 p.
  25. Jetter M. Mediated terrorism: US news and Al-Qaeda attacks. *CESifo*. URL: https://www.cesifo.org/DocDL/cesifo1_wp6804.pdf (accessed: 07.02.2024).
  26. Bandura A. Social learning theory. Englewood Cliffs, N.J : Prentice Hall, 1977. 247 p.
  27. Мисловський І. Пропаганда криміналу: як російський серіал штовхає нас до насильства й авторитаризму. *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/infospace/article/221387/2024-01-05-propaganda-kryminalu-yak-rosiyskyu-serial-shtovkhaie-nas-do-nasylystva-y-avtorytyaryzmu> (дата звернення: 09.02.2024).
  28. Поліція Києва. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/UA.KyivPolice/posts/761691132658722> (дата звернення: 09.02.2024).
  29. Золотухін Д. Що конкретно (і чому) не можна повідомляти і показувати в медіа під час війни. *Детектор медіа*. URL: <http://surl.li/rpwru> (дата звернення: 12.02.2024).
1. “Understanding Russia's actions in Ukraine as the crime of genocide / D. Azarov et al.”, *Journal of International Criminal Justice*, available at: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqad018> (accessed 17 January 2024).
  2. Myslovskiy, I. (2023), “Risks of the terrorism paradigm misuse for media coverage of Russia's military aggression against Ukraine”, *Derzhava ta rehiony. Seriya: sotsialni komunikatsii [State and regions. Series: social communications]*, vol. 4, pp. 53–63, available at: [https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2022.4\(52\).8](https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2022.4(52).8) (accessed 18 January 2024).
  3. Najem, T. “The symbiotic relationship between the media and terrorism”, *Islamic military counter terrorism coalition*, available at: <https://www.imctc.org/en/eLibrary/Articles/Documents/636745832342321884.pdf> (accessed 20 January 2024).
  4. Wilkinson, P. (2006), *Terrorism Versus Democracy*, Routledge, London, 272 p., available at: <https://doi.org/10.4324/9780203087336> (accessed 20 January 2024).
  5. Elshimi, M. “Thinking about the symbiotic relationship between the media and terrorism”, *OCP Policy Center*, available at: <https://www.policycenter.ma/sites/default/files/OCPPC-PB1812.pdf> (accessed 22 January 2024).
  6. Jenkins, B. (1974), *International Terrorism: a New Kind of Warfare*, RAND Corporation, Santa Monica, 1974, 13 p., available at: <https://www.rand.org/pubs/papers/P5261.html> (accessed 22 January 2024).
  7. Harari, N. “The theatre of terror”, *Guardian*, available at: <http://surl.li/rpwqk> (accessed 23 January 2024).
  8. Pocheptsov, H. (2003), *Information and Political Technologies*, Tsentr, Moscow, 384 p.
  9. Laqueur, W. (1999), *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, Oxford University Press, USA, 320 p.
  10. Krasovska, Z. “Live broadcast instead of court. Monitoring of TV news on July 20-25, 2020”, *Detektor media [Media detector]*, available at: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/179234/2020-07-31-pryamyu-efir-zamist-sudu-monitoryng-telenovyn-2025-lypnnya-2020-roku> (accessed 27 January 2024).
  11. Zubchenko, Y. “Grandmother's tales. How journalists “dug” for information on the “Lutsk terrorist””, *Detektor media [Media detector]*, available at: <https://detector.media/kritika/article/179100/2020-07-25-babusyni-kazky-yak-zhurnalisty-kopaly-informatsiyu-na-lutskogo-terorysta> (accessed 27 January 2024).

12. Detektor media, “The seven guiding principles of TSN are scandals, sensations, fear, death, sex, laughter and money”, available at: <https://detector.media/production/article/38798/2008-06-04-sim-orientyryv-tsn-skandaly-sensatsii-strakh-smert-seks-smikh-i-groshi> (accessed 27 January 2024).
13. Myslovskiy, I. (2023), “On the issues of media terrorism definition and its examples on Ukrainian TV”, *Naukovi pratsi MAUP. Filolohiia [Scientific Works of Interregional Academy of Personnel Management. Philology]*, vol. 3, pp. 48–54, available at: <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2022.3.9> (accessed 27 January 2024).
14. Myslovskiy, I. (2020), “Media coverage of Lutsk hostage crisis on July 21, 2020 (based on content of Ukrainian news TV channels “Priamyi” and “Zik”) (Part 2)”, *European political and law discourse*, vol. 7, no. 6, pp. 256–267, available at: <https://doi.org/10.46340/eppd.2020.7.6.32> (accessed 27 January 2024).
15. *Worldwide online and smartphone surveys | Gradus*, “Wartime survey of Ukrainian society / eighth wave”, available at: <https://gradus.app/uk/open-reports/wartime-survey-ukrainian-society-eighth-wave> (accessed 01 February 2024).
16. *Worldwide online and smartphone surveys | Gradus*, “Wartime survey of Ukrainian society / ninth wave”, available at: <https://gradus.app/uk/open-reports/wartime-survey-ukrainian-society-ninth-wave> (accessed 01 February 2024).
17. Lyhachova, N. “The inflated expectations created by the national telethon distort people’s sense of reality”, *Detektor media [Media detector]*, available at: <https://go.detektor.media/nataliyaligachova-zavishheni-spodivannya-yaki-formuye-natsionalnij-telemarafon-spotvoryuyut-vidchuttya-realnosti-v-lyudej> (accessed 01 February 2024).
18. Hoffman, B. (2017), *Inside Terrorism*, Columbia University Press, 528 p.
19. Leidel, S. “Media ethics: bloodshed in the news - dealing with graphic image”, *Deutsche Welle Akademie*, available at: <http://onmedia.dw-akademie.com/english/?p=9779> (accessed 03 February 2024).
20. Marthoz, J. (2017), *Terrorism and the Media: a Handbook for Journalists*, UNESCO, Paris, 110 p., available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247074> (accessed 03 February 2024).
21. Sullivan, M. “Should the Times have observed a complete blackout on ISIS video images?”, *The New York Times, The Public Editor’s Journal*, available at: <http://surl.li/rpwpy> (accessed 03 February 2024).
22. Smith, S. “Guardian’s 3 guidelines for reporting on ISIS murder videos”, *iMediaEthics*, available at: <https://www.imediaethics.org/guardians-3-guidelines-for-reporting-on-isis-murder-videos/> (accessed 03 February 2024).
23. *Commission on journalistic ethics*, “How CJE works to resolve conflict situations in the media: on the example of a resonant video from Vinnytsia”, available at: <http://surl.li/rpwqa> (accessed 04 February 2024).
24. Coleman, L. (2004), *The Copycat Effect: how the Media and Popular Culture Trigger the Mayhem in Tomorrow’s Headlines*, Paraview Pocket Books, 318 p.
25. Jetter, M. “Mediated terrorism: US news and Al-Qaeda attacks”, *CESifo*, available at: https://www.cesifo.org/DocDL/cesifo1_wp6804.pdf (accessed 07 February 2024).
26. Bandura, A. (1977), *Social Learning Theory, Englewood Cliffs*, Prentice Hall, N.J., 247 p.
27. Myslovskiy, I. (2024), “Propaganda of crime: how Russian TV show leads us to violence and authoritarianism”, *Detektor media [Media detector]*, available at: <https://detector.media/infospace/article/221387/2024-01-05-propaganda-kryminalu-yak-rosiyskyy-serial-shtovkhaie-nas-donasylstva-y-avtorytaryzmu> (accessed 09 February 2024).
28. Facebook, “Kyiv police”, available at: <https://www.facebook.com/UA.KyivPolice/posts/761691132658722> (accessed 09 February 2024).
29. Zolotukhin, D. (2023), “What specifically (and why) cannot be reported and shown in the media during war”, *Detektor media [Media detector]*, available at: <http://surl.li/rpwpu> (accessed 12 February 2024).

UDC 070 : 323.282 : 316.77

THE RISKS OF SYMBIOTIC RELATIONSHIP BETWEEN TERRORISM AND THE MEDIA IN MEDIA COVERAGE OF RUSSIA'S MILITARY AGGRESSION AGAINST UKRAINE

Myslovskiy Ihor, analyst, NGO Internews Ukraine, Kyiv, Ukraine, Ukraine, e-mail: ihormyslovskiy@gmail.com.

ORCID – <https://orcid.org/0000-0001-7122-8086>

Introduction. The symbiotic relationship between terrorism and the media may have destructive media effects on society in peacetime, but under wartime conditions, these effects may intensify, pose new threats, and weaken the state's position in fighting against the enemy.

Relevance of the study. Identifying and analyzing these risks is a critical and relevant topic and scientific task during Russia's military aggression against Ukraine, which has significantly scaled after Russia invaded Ukraine in 2022. Therefore, the purpose of the article is to analyze the risks of the symbiotic relationship between terrorism and the media in the coverage of Russia's aggression by Ukrainian journalists.

Methodology. The negative consequences of the symbiotic relationship between terrorism and the media are identified through the analysis of scientific and media criticism articles. The risks of such ties during Russia's military aggression against Ukraine were determined by induction, reasoning by analogy, ascent from the abstract to the concrete, synthesis, and generalization.

Results. The disproportionate to the overall war threat, overly dramatic and sensitive, sensationalized, detailed coverage of Russia's terrorist practices in the Ukrainian media can lead to destructive media influence desired by the enemy: spreading fear, panic and paralyzing pessimism among Ukrainians, which turn them into a dysfunctional, disorganized society incapable of mobilizing resources under existential threats; such a society usually makes more significant emotional, irrational political pressure on the authorities making concede to terrorists; polarization of public opinion and internal political destabilization; Ukrainians who are latent supporters of Russia may perceive massive terrorist attacks as a manifestation of Russian tremendous military capability and a call to action (risks of collaboration and sabotage); distraction of public attention from other problems, such as losses on the battlefield; obtaining information from the media about the psychological state of society, countermeasures of the security forces (OSINT intelligence), etc.

Conclusions. When covering Russia's military aggression against Ukraine, Ukrainian journalists need to weaken the symbiotic relationship between terrorism and the media. They should develop a media frame for covering the Russian Federation's terror that provides objective and comprehensive information for citizens and does not cause long-term destructive media effects on Ukrainian society, as well as indirect assistance to the enemy. Ukrainian media professionals can use the article's results and journalistic examples to formulate or improve their editorial policy on media coverage of Russia's terror in Ukraine.

Keywords: *media and terrorism, symbiotic relationship, Russia's military aggression against Ukraine, media effects, journalism.*

Стаття надійшла до редакції 15.02.2024

Рекомендовано до видання 11.03.2024